

Wiesław Wenz

"Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego", Piotr Mieczysław Gajda, Tarnów 2000 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 8/1, 237-240

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zamierzeniem autora jest także przedstawienie poszczególnych elementów sakramentu pokuty. Omawiając żal za grzechy zwraca uwagę na potrzebę dobrego rachunku sumienia. Widząc w tym wielką pomoc w dobrym przeżyciu spowiedzi podaje własną propozycję rachunku sumienia. Do istotnych elementów sakramentu pojednania należy także postanowienie poprawy. Toteż szeroko przedstawia potrzebę wysiłku człowieka i współpracy z łaską Bożą. Zwłaszcza interesujący jest artykuł poświęcony poprawie w sytuacji nałogu. Zauważa się jednak brak przedstawienia w niniejszej publikacji kolejnego ważnego elementu sakramentu pokuty jakim jest zadośćuczynienie.

J. Augustyn w swej książce podejmuje także tematykę miejsca sprawowania sakramentu pojednania oraz podaje interesujące *vademecum* dla spowiedników. Dzieli się też swoim osobistym doświadczeniem ze spowiedzią, co jest niezwykle cennym darem dla czytelnika.

Autor w przybliżeniu problematyki sakramentu pokuty i pojednania korzysta z bogactwa wypowiedzi Jana Pawła II na ten temat. Sięgając po nauczanie papieskie pragnie on dać czytelnikowi okazję bezpośredniego zetknięcia się z nauczaniem papieskim na temat spowiedzi. W ten sposób chce zachęcić czytelnika, by sam sięgnął do przepowiadania Ojca św., szczególnie zaś do adhortacji apostolskiej *Reconciliatio et paenitentia*.

W swej refleksji poświęconej sakramentowi pojednania J. Augustyn podkreśla, że spowiedź jest tą szczególną posługą, której normy obowiązujące zarówno penitenta, jak i spowiednika są ściśle określone przez Kościół i obie strony winny dostosować się do nich. Obie strony posiadają równe prawa i równe obowiązki wobec Boga i Kościoła.

Proponowana pozycja stanowi pomoc dla wszystkich, którzy chcą bardziej świadomie i owocnie korzystać z tego sakramentu. Książka przeznaczona jest dla wszystkich penitentów, także dla tych, którzy spełniają rolę spowiedników. Kapłan bowiem może być dobrym spowiednikiem, jeżeli będzie najpierw dobrym penitentem.

Książka niniejsza jest bardzo aktualna. Spowiedź jest bowiem szczególnie narażona na niebezpieczeństwo formalizmu i rutyny, dlatego sakrament ten powinien być ukazywany ciągle na nowo w kolejnych etapach osobowego rozwoju człowieka: w dzieciństwie, w wieku młodzieńczym i w wieku dorosłym. Każda nowa sytuacja życiowa, nowe obowiązki, nowe grzechy wymagają innego podejścia do sakramentu pokuty. Dopiero wtedy może on stać się ogromną pomocą w duchowym wzroście człowieka.

W liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* Jan Paweł II stwierdza, że jest rzeczą słuszną, aby Kościół w sposób bardziej świadomy wziął na siebie ciężar grzechów swoich synów. Aby to było możliwe, najpierw każdy z synów i córek Kościoła, winien wziąć na siebie swoje własne grzechy. Stąd też Jubileusz 2000-lecia od narodzin Chrystusa staje się szczególnie ważnym wezwaniem do nawrócenia.

ks. Tadeusz Reroń

Piotr Mieczysław Gajda, *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Tarnów 2000, ss. 409

W serii *Academica* nr 43, w wydawnictwie Diecezji Tarnowskiej *Biblos*, ukazała się pozycja Ks. dra Piotra Mieczysława Gajdy pt. *Prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Autor był długoletnim Oficjałem Sądu Diecezjalnego w Tarnowie, z racji wykształcenia

i profesji zajmującym się aplikacją prawa małżeńskiego w procesach o nieważność zgody małżeńskiej lub niezdolność stron do podjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich. Obecnie jest już emerytowanym kanonistą, lecz – jak potwierdza to wydana publikacja – podejmuje sprawę popularyzacji tej dziedziny prawa kościelnego. Dzieło popularyzacji wymaga od Autora wszechstronnej wiedzy i sprawności kanonicznej, co zostało znakomicie potwierdzone w wydanej książce.

Całość zagadnienia została podzielona na 10 rozdziałów, zachowując tradycyjny układ zagadnień związanych z kościelnym prawem małżeńskim. Godny podkreślenia jest fakt, że Autor w tej publikacji, szczegółowe omówienie norm kanonicznych Kościoła katolickiego dotyczących sakramentalnej wspólnoty całego życia, umiejętnie ubogacił treścią promulgowanego Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich.

W rozdziale pierwszym zamieszczono ogólne wprowadzenie do nauki o instytucji małżeństwa, jak również podano podstawowe zasady dotyczące tej kościelnej wspólnoty. Autor szczegółowo przedstawił samo małżeństwo, jego pochodzenie, powołanie, godność i nierozdzielność umowy małżeńskiej od sakramentalnej wspólnoty oraz cele i przymioty małżeństwa. Wskazał także na istotną przyczynę sprawczą małżeństwa, jaką jest zgoda wyrażona przez nupturientów, którym wyłącznie przysługuje prawo do zawarcia tej wspólnoty. Trwałość małżeństwa została opracowana na podstawie przesłania kan. 1060 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Końcowe rozważania, w tym rozdziale, dotyczą uprawnień władzy kościelnej i cywilnej w stosunku do małżeństwa katolików, co jest szczególnie aktualne z tej racji, że ponad 70 % obecnie zawieranych małżeństw w Polsce to małżeństwa konkordatowe. Nie można przeoczyć w opracowaniu ks. oficjła Piotra Gajdy wykładni prawa dotyczącej instytucji zaręczyn.

Rozdział drugi został poświęcony przygotowaniu narzeczonych do zawarcia małżeństwa. Istotą tego przygotowania jest podjęcie i odpowiedzialne wykonanie przepisanych czynności kanonicznych i duszpasterskich, które zawsze wyrażają pasterską troskę Kościoła o zagwarantowanie trwałości wspólnoty małżeńskiej. W trakcie tych czynności można stwierdzić, czy narzeczeni są faktycznie przygotowani do zawarcia samego małżeństwa i czy jest to zdolność kanoniczna, opisana dokładnie w normach kodeksowych. Autor bardzo dokładnie, na płaszczyźnie teoretycznej i praktycznej, wskazuje na konieczne czynności i prawne działania, jakie powinny zostać podjęte, by poprawnie przygotować narzeczonych do wyrażenia zgody na sakramentalne małżeństwo.

Rozdział III i IV są integralnie połączone ze sobą, bowiem dotyczą przeszkód kanonicznych do ważnego zawarcia małżeństwa. Autor najpierw przypomniał podstawowe reguły dotyczące przeszkód w ogólności, kościelnej władzy dyspensowania od nich oraz sprawę przygotowywania próśb o udzielenie dyspensy i motywów, które obligują do skierowania uzasadnionej prośby. Następnie Autor zaprezentował 13 przeszkód kanonicznych, w tym przeszkodę pokrewieństwa duchowego, którą zachował Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich.

Małżeńskiej zgodzie, która zasadniczo tworzy małżeństwo, poświęcono rozdział V niniejszego opracowania. To zagadnienie rozpracowane zostało w trzech grupach tematycznych, a mianowicie: *pojęcie zgody małżeńskiej i wymagana wiedza konieczna u nupturientów*, *niezdolność do zawarcia małżeństwa*, która sprawia, że wyrażana na zewnątrz zgoda jest *de facto* aktem nieważnym, oraz – *sposoby wyrażania zgody małżeńskiej*. Pre-

zentowane kwestie szczegółowe potwierdzają nie tylko ogromną wiedzę i doświadczenie Autora, zdobyte w czasie długich lat pracy w Sądzie Diecezjalnym w Tarnowie, ale i niekwestionowane kompetencje w tych sprawach.

Rozdział VI został poświęcony formie prawnej, jaka towarzyszy i jest konieczna do zawarcia ważnego małżeństwa. Stąd w opracowaniu na pierwszym miejscu znalazł się opis formy zwyczajnej, a w nim m.in. szczegółowe oraz istotne wymagania prawne i kanoniczne dotyczące ważnego i godnego asystowania, a także forma nadzwyczajna i liturgiczna zawarcia małżeństwa kanonicznego. Na szczególną uwagę zasługuje ta część rozdziału, którą Autor poświęcił zawieraniu małżeństwa kanonicznego ze skutkami cywilno-prawnymi. Jest to w Polsce najnowsza forma zawierania małżeństwa konkordatowego, którą społeczeństwo wierzące i praktykujące przyjęło bardzo pozytywnie i bez uprzedzeń z niej korzysta. W treści VI rozdziału zamieszczono 3 załączniki konieczne do zagwarantowania cywilno-prawnych skutków zawieranego małżeństwa kościelnego.

Autor w następnych dwóch rozdziałach przejrzyście ukazał kwestie związane z możliwością zawarcia tzw. małżeństw mieszanych i im podobnych oraz sprawę małżeństw zawieranych tajnie. Kościół, mając często negatywne doświadczenie dotyczące braku trwałości takich związków, jest zasadniczo niechętny zawieraniu takich związków, choć respektuje prawo każdego chrześcijanina do zawarcia małżeństwa. Dlatego w prawie kanonicznym zostały dokładnie określone warunki i okoliczności, w których Kościół wyraża zgodę, aby katolicy mogli zawrzeć małżeństwo z osobami niewierzącymi, ochrzczoneymi w innej wspólnotie chrześcijańskiej, czy też wyznającymi inne religie. Została określona forma zawierania małżeństwa mieszane, wskazano także na możliwości prawne uzyskania dyspensy od zachowania formy kanonicznej. Sprzeciw Kościoła dotyczy również zawierania *małżeństw w sposób tajny*, bowiem utrzymanie w tajemnicy faktu zawarcia małżeństwa niesie ze sobą realne zagrożenie dopuszczenia się bigamii. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich w kan. 1130 zawiera normę, iż „na skutek poważnej i bardzo naglącej przyczyny ordynariusz miejsca może zezwolić na tajne zawarcie małżeństwa”.

Dwa następne rozdziały (IX i X) dotyczą okoliczności związanych z rozłączeniem małżonków i uważaniem małżeństwa. Rozwiązanie węzła może dokonać się przez uzyskanie dyspensy od małżeństwa niedopełnionego, na korzyść wiary (*in favorem fidei*) oraz na podstawie przywileju Pawłowego i na podstawie władzy papieskiej. Ważną częścią IX rozdziału jest opracowanie dotyczące separacji małżonków na podstawie Kodeksu Prawa Kanonicznego i przepisów Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego. Natomiast sprawa uważnienia małżeństwa (rozdział X) została rozpatrzona w formie zwykłej i nadzwyczajnej.

Prezentowana publikacja zawiera jeszcze bardzo potrzebne aneksy. Ich zawartość treściowa to: I – Kanony kodeksowe dotyczące małżeństwa, II – Wykaz dyspens i zezwoleń wymaganych przez KPK do ważnego lub godziwego zawarcia małżeństwa, III – Przebieg procesu o orzeczenie nieważności małżeństwa kościelnego, IV – Kościół wobec niektórych sytuacji nieprawidłowych wśród katolików oraz V – Formularze i wzory pism kancelaryjnych.

Książka ks. oficjała Piotra Gajdy zasługuje na szczególną uwagę i zainteresowanie pracowników Trybunałów Kościelnych, wykładowców i prowadzących ćwiczenia z prawa małżeńskiego, studentów teologii i prawa, kleryków i posługujących Ludowi Bożemu

duszpasterzy. Stanowi bogate źródło poznania kanonicznej nauki Kościoła o małżeństwie sakramentalnym. Publikacja *Biblosu* potwierdza, że szczególną wartość w popularyzacji szczegółowych zagadnień posiadają pozycje wydawnicze przygotowywane przez specjalistów praktyków.

ks. Wiesław Wenz

Wojciech Góralski, *Matrimonium facit consensus*,
Warszawa 2000, ss. 396

Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego wydało pozycję ks. prof. zw. dra hab. Wojciecha Góralskiego pt. *Matrimonium facit consensus*. Autor jest cenionym kanonistą polskim, zajmującym się teoretyczną stroną nauki prawa kanonicznego, a nade wszystko szczegółową i poprawną aplikacją norm kościelnego prawa małżeńskiego w procesach o nieważność małżeństwa. Obecnie jest również prorektorem wspomnianego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Na stronie tytułowej wspomnianej publikacji została umieszczona istotna informacja na temat szczególnego waloru tej książki. Otóż Autor prezentuje w niej wybrane wyroki z dorobku „orzecznictwa Roty Rzymskiej w sprawach o nieważność małżeństwa, zwłaszcza z tytułów dotyczących zgody małżeńskiej”, wydanych przez ten najwyższy trybunał kościelny w latach 1984-1997. W sumie w pracy zaprezentowano 27 komentarzy Autora do wydanych wyroków Roty Rzymskiej.

Całość pracy została podzielona na trzy części. W części pierwszej ks. profesor przedstawił komentarz do 13 wyroków rotalnych w sprawach o nieważność małżeństwa, jakie zapadły z tytułów, które można zakresowo opisać kan. 1095 nn. 2-3 Kodeksu Prawa Kanonicznego. Zgodnie z tym kanonem „niezdolnymi do zawarcia małżeństwa są ci, którzy – 2. mają poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych; oraz ci, którzy – 3. z przyczyn natury psychicznej nie są zdolni podjąć istotnych obowiązków małżeńskich”. Ogólnie można stwierdzić, iż Autor przygotował komentarze do wydanych wyroków dotyczących niezdolności do powzięcia zgody małżeńskiej. Przyczyną takiej niezdolności może być m.in. brak rozeznania oceniającego w przedmiocie zgody małżeńskiej, bowiem samo rozeznanie oceniające jest warunkiem sine qua non do powzięcia przez nupturienta ważnego konsensu małżeńskiego. W dalszych komentarzach tej części publikacji możemy dokładniej poznać kunszt pracy audytorów Roty Rzymskiej, logikę i konsekwencję prawnego działania. W tym wszystkim mamy okazję uczestniczyć dzięki Autorowi tego interesującego zbioru, odpowiedzialnej i pewnej narracji oraz kanonicznej analizie i prowadzeniu Czytelnika. Podczas analizy ks. profesor nie unika rozwiązywania zagadnień trudnych, wymagających prawdziwej biegłości prawniczej. A takimi są, np. problem trwałości niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich: alkoholizm chroniczny jako źródło *incapacitatis*; czy brak wolności wewnętrznej jako przyczyna nieważności małżeństwa.

W części drugiej książki zaprezentowano komentarze do 6 wyroków audytorów Roty Rzymskiej, wydanych z tytułu błędu. Na szczególną uwagę zasługują wyroki rotalne i ko-